

розвинені професійно значущі якості, побудований на цьому фундаменті авторитет. Вихователь повинен мати такі особистісні якості, як здатність до рефлексії, співробітництва з дитиною та її батьками; здатність до моральної підтримки дитини; прагнення до емоційного спілкування з дитиною; бажання навчатися впродовж життя, займатися самонавчанням і самовихованням, здатність виявляти і враховувати у вихованні інтереси дітей та їхнє право на повагу (Поніманська Т., 2004).

Підготовка майбутніх вихователів до роботи з дітьми з обмеженими освітніми потребами повинна проводитися у закладах вищої освіти при вивченні спецдисциплін і під час педагогічної практики. Ефективність процесу залежить від правильно обраних педагогічних умов.

Махоткіна Л. Б.

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ «СОЦІАЛЬНИХ ІСТОРІЙ» У РОБОТІ З ДІТЬМИ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ

Соціально-психологічна адаптація дітей з розладами аутистичного спектру (РАС) є важливим етапом у процесі їх соціальної інтеграції. Залучення їх до процесу соціальної взаємодії має свої труднощі.

Аутизм – це складна неврологічна вада, яка діагностується у все більшій кількості дітей. Діти з розладами аутистичного спектру менш здатні до навчання, з важкістю дотримуються соціальних правил, не наслідують поведінку однолітків, що розвиваються нормотипово. Звичайно, це впливає на соціальну взаємодію, соціальну інтеграцію, навчання, психічне здоров'я та інколи може призводити до високого рівня тривоги та/або труднощів з поведінкою. Проблеми у сфері міжособистісної взаємодії стають перепорою у процесі соціальної адаптації цих дітей. І особливо гостро постає ця проблема на початковому етапі входження дитини до соціального оточення.

На даний момент не існує ліків від аутизму, однак є методики поведінкових втручань, які допомагають при

лікуванні різних симптомів аутизму. Терапія необхідна протягом усього життя, але коли знайдено правильний режим, людина з аутизмом може бути успішною, працювати і жити самостійно.

Метод «Соціальні історії» запропоновано та описано Керол Грей (Socil stoties, 1991; The social story book, 1993) як спосіб пояснення та навчання дитини прийнятним способом соціальної поведінки.

Соціальні історії – це індивідуальні короткі історії, які використовуються для допомоги дітям з РАС зрозуміти соціальні ситуації шляхом опису та пояснення відповідної поведінки, наведення прикладів відповідей. Ці короткі оповідання окреслюють конкретні кроки для реалізації відповідних соціальних навичок, включають в себе короткий текст і малюнки. Розповідь допомагає дитині точно зрозуміти конкретну соціальну інформацію за певних обставин.

Соціальні історії чітко та наочно дають відповідь дитині, як слід спілкуватись з іншими дітьми, дорослими, як поводити себе в різних громадських місцях, як поводити себе, коли щось болить, потрібно в туалет, хочеться пити. Зараз метод широко використовують в усьому світі. Часто соціальні історії є допоміжним інструментом під час поведінкової терапії. Педагоги можуть самостійно створювати соціальні історії для дитини з РАС, враховуючи потреби в корекції поведінки дитини та знаючи методичні вимоги і правила створення соціальних історій.

Керол Грей рекомендує використовувати таку структуру соціальної історії:

1. Описові речення: ці речення з'являються на початку соціальних історій. Вони описують суть ситуації та людей, які в них беруть участь, причини подій. Вони також відповідають на такі питання: «де?», «що станеться?». Таких речень має бути кілька.

2. Перспективні речення: ці речення описують внутрішні почуття — відчуття, бажання, емоції, ставлення, думки та переконання людей у розглянутих ситуаціях. Ці речення дуже важливі, оскільки містять інформацію, якої не мають діти з РАС. Це допомагає дитині з РАС дізнатись та осмислити світ емоцій

та переживань інших, що зазвичай є недоступним для такої дитини. Також перспективні речення можуть розкрити можливі наслідки правильної та неправильної поведінки, дати можливість передбачити результат поведінки для дитини.

3. Директивні речення: ці речення представляють соціальні сигнали в ситуаціях. Вони називають дитині правильний зразок поведінки. Таких речень має бути обмежена кількість, щоб уникнути ситуації вибору між кількома способами правильної поведінки. Чим більше директивних висловлювань про варіанти правильної поведінки, тим більше можливості виникнути неадекватній поведінці у дитини з аутизмом. Дитина з РАС буквально сприймає інформацію, тому занадто велика кількість можливих варіантів правильної поведінки може поставити її перед ситуацією вибору: який з варіантів є правильним. А це може спричинити внутрішній конфлікт, зростання внутрішньої тривоги та напруження, що спровокує захисну реакцію (протест, уникнення, агресія тощо).

4. Стверджувальні речення, які підкреслюють правило чи директиву в історії.

5. Керуючі речення, які допомагають дитині запам'ятати розпорядження.

6. Кооперативні речення, які описують, хто допоможе та як буде надана допомога.

7. Контрольні речення можна використовувати наприкінці соціальної історії для кращого її запам'ятовування, для внесення суб'єктивного змісту та емоційного забарвлення. Це створюється шляхом використання в історії суб'єктивно значущих змістів (імен родичів чи друзів, улюблених тематичних героїв, інтересів, захоплень тощо).

Керол Грей рекомендує використовувати не більше 1 директивного чи контрольного речення на кожні 2-5 називних (описових) чи перспективних. Зазвичай соціальні історії супроводжуються наочним матеріалом: фото, малюнками чи символічними зображеннями.

Соціальна історія має бути точною, використовувати лексику та розмір друку, що відповідає здібностям дитини. Можна додати малюнки, що ілюструють концепцію. Це можуть бути прості картинки чи справжні фотографії.

Соціальні історії не слід використовувати ізольовано, адже вони не призначені для вирішення всіх поведінкових проблем дитини з РАС. Навпаки, їх слід щоденно інтегрувати в робочу програму дитини або план підтримки поведінки, щоб доповнити інші заходи та стратегії. Коли соціальна історія вперше впроваджується, педагог повинен бути впевнений, що дитина розуміє історію та соціальні навички, яких навчають. Потім дитина може прочитати історію самостійно, вголос дорослому або послухати, як читає дорослий. Після прочитання історії необхідно оцінити її розуміння. Використовуються два підходи. По-перше, учень має відповісти на питання в кінці історії. Інший полягає в тому, щоб учень зіграв роль і продемонстрував, що він робитиме наступного разу, коли трапиться така ситуація. Після того, як розуміння було оцінено, слід створити щоденний графік виконання. Деякі учні швидко засвоять нову соціальну поведінку, а іншим доведеться читати свої історії кілька тижнів.

Під час розробки та впровадження соціальної історії рекомендуються такі кроки:

- визначте потребу в поведінковому втручанні;
- визначте неадекватну поведінку;
- визначте альтернативу позитивної поведінки;
- напишіть соціальну історію та включіть її в план поведінки дитини;
- реалізуйте соціальну історію;
- оцініть розуміння історії;
- нагадайте дитині, де слід використовувати ці соціальні навички;
- спонукайте дитину використовувати соціальні навички у відповідний час протягом дня;
- підтримуйте дитину, коли вона використовує відповідну соціальну поведінку;
- оцініть результат.

Для того, щоб соціальна історія була ефективною, слід дотримуватись певних правил при її написанні:

1. Історію слід писати від імені дитини. Саме дитина є головним героєм історії.

2. Дотримуйтеся певної послідовності: напишіть назву, після назви – невеликий вступ, де в кількох реченнях опишіть дитину – вік, ім'я, що їй подобається, яка суть проблеми. У головній частині запропонуйте шляхи вирішення проблеми, напишіть, що дитині потрібно робити. У заключній частині варто вказати, які будуть наслідки за хорошу поведінку.

Приклад соціальної історії. Сергій, другокласник з РАС, має проблеми з очікуванням своєї черги аби поспілкуватись з учителем, говорить поза чергою та перебиває інших учнів. Коли йому говорять почекати, він часто переживає «криз» і відмовляється співпрацювати. Його вчитель розробив соціальну історію під назвою «Чекаю своєї черги говорити»:

«У школі мені подобається спілкуватися з учителем та іншими учнями (*описове речення*). Інші учні теж хочуть поговорити з учителем (*описове речення*). Учні не можуть одночасно розмовляти з учителем (*описове речення*).

Я буду чекати своєї черги говорити (*наказове речення*). Коли не моя черга, я намагатимусь слухати, що говорять інші, і не перебивати (*наказове речення*).

Це хороші правила, яких слід дотримуватися (*ствердне речення*).

Учитель допоможе мені, назвавши моє ім'я, коли настане моя черга говорити (*кооперативне речення*).

Мій учитель щасливий, коли я гарно слухаю і чекаю своєї черги говорити. (*перспективне речення*). Інші діти будуть любити мене, коли я чекаю своєї черги і не заважаю їм (*перспективне речення*).

Я намагатимусь бути хорошим слухачем і чекати своєї черги говорити. (*керуюче речення*).

Запитання Сергію щодо розуміння:

Коли я маю поговорити з учителем?

Що мені робити, коли інші учні говорять?

Чи буде мій учитель та інші діти щасливі, якщо я дочекаюся своєї черги говорити?

Таким чином, використання методу «Соціальні історії» допомагає дитині з РАС поступово інтегруватися у соціум.